

**TTKDER TARAFINDAN 24 - 26 HAZİRAN 2005
BEYŞEHİR VE ÇAMLIK BELDESİ'NDE DÜZENLENEN ULUSAL MAĞARA GÜNLERİ
SEMPOZYUMUNDA MAĞARA ARAŞTIRMA DERNEĞİ* ADINA SUNULMUŞ,
SEMPOZYUM KİTABINDA YAYINLANMIŞTIR.
ANKARA 2005**

**TÜRKİYE MAĞARALARININ KORUNMASI VE KULLANILMASINDA ULUSLARARASI VE
ULUSAL MEVZUATIN YERİ VE UYGULAMADAKİ SORUMLULUK ODAKLARININ ROLLERİ**

**The Place of the International and National Legislation in Protection and Utilisation
of the Caves In TURKEY and The Roles to be Played by the Foci Of Responsibility in
the Process of Application**

**Emre Baturay ALTINOK, Avukat/ Attorney At Law
MAĞARA ARAŞTIRMA DERNEĞİ/ CAVE RESEARCH ASSOCIATION**

ÖZET

Uluslararası metinler ve ulusal yasalar çerçevesinde şekillenen koruma statüleri ve bu statülerin mağaralar için uygulanabilirliği ve özde Türkiye’de mağaraların korunması ile ilgili çalışmaların ulusal ve uluslararası hukuki dayanaklarının neler olduğu bu anlamda değerlendirilmesi gereken önemli hususlardır. Bu anlamda koruma kapsamında değerlendirilebilen mağaraların salt jeolojik özellikleri ile korunması gereken doğal oluşumlar olarak değil, özellikle içerisinde ve çevresinde barındırdığı yaşam alanları ile de bir bütün olarak değerlendirilmesi ve ekolojik birer değer olarak ele alınması gereklidir. Tüm bu düzenlemelerin uygulanması, daha da önemlisi geliştirilmesi açısından siyasal ve sosyal sorumluluk odakları ile bunların görev ve sorumluluklarına ilişkin sınırların net bir biçimde ortaya konulması gerekmektedir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER

Yasa, Hukuk, Sözleşme, Mağara, Koruma, Ekoloji, Sorumluluk

ABSTRACT

Protection statutes shaped in the frame of the international texts and international legislation and the applicability of these studies for he caves and the interpretation of the international and national legal references of efforts of cave protection in TURKEY should be evaluated, in esence, as important issues. In this context, caves seen in the sphere of protection should not only be seen as natural constructs that should be protected with their mere geological aspects but should be regarded as ecological values, particularly with the habitats they have inside and in the anvirons of them, in their entrirety. For the application of all these regulations, and to furthermore develop them the political and social foci of responsibility and the boundaries of their duties and responsibilities should be defined in a cocrete way.

KEY WORDS

Act, Law, Contract, Cave, Conservation, Ecology, Responsibility

1. GİRİŞ

Doğal sayılan herhangi bir ortamı korumak, somut bir iradenin yanı sıra refleks, sürekli enerji, koordinasyon, çeşitli araçlar ve belirli düzenekleri gerektirir. Korunmasına karar

verilen bir ortama; özel, ayrıcalıklı bir yapının ya da statünün kazandırılması ise bugün için bu araçların en yaygın kullanılanıdır. Böylece koruma amacının daha kolay ve kalıcı bir biçimde gerçekleştirilebileceği umulmaktadır. (Kırsal Çevre, 2002)

Mağaraların korunmasında temel araçlar, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ile ülkenin kendi ulusal mevzuatı ve uygulama esaslarıdır. Bu sebeple mağara koruma ile ilgili doğrudan veya dolaylı ulusal ve uluslararası yasal düzenlemeleri incelemek gereklidir.

Mağara koruma denilince akla gelen ilk sorumluluk odağı, devletin dışında mağaralar üzerine amatör ve profesyonel çalışmalar yapan kişiler olması gerekir. Ancak bugün için mağarabilimciler ve sportif mağaracılıkla uğraşanların mağara koruma konusunda gerekli refleksleri gösteremediği; konu ile ilgili fikirlerinin pek fazla dikkate alınmadığı bilinmektedir.

1985- 2005 dönemine dönüp bakıldığında mağaraların turizme açılması fikrinin hükümet politikalarının önemli gündem maddelerinden birisi olduğu görülmektedir. Ancak bugüne konu ile ilgili yapılan çalışmaların aceleye getirildiği; plansız, altyapı çalışmaları olmayan sezonluk fikirlerle yola çıkılarak bir süre sonra çıkmaza düşüldüğü, kısa dönemde kar maksimizasyonu arzusunun uzun dönemde doğal mirasların, özellikle önemli tabiat varlıklarından sayılan mağaraların turizme açılmasına ve milyonlarca yıl içerisinde oluşan özelliklerin birkaç yıl içinde yok olmalarına neden olunduğu görülmektedir.

Antalya Milletvekili Faruk BALOĞLU'nun 4 Ağustos 2004 tarihli TBMM'e verdiği soru önergesinde sorulan sorular kadar Kültür ve Turizm Eski Bakanı Erkan MUMCU tarafından 9 Kasım 2004 tarihinde verilen cevaplar da dönemin hükümetinin mağara turizmine bakış açısı hakkında net bilgiler içermektedir. BALOĞLU, Kültür ve Turizm Bakanı'nın yazılı cevabını beklediği yazısında; turizmi çeşitlendirme iddialarını gerçek kılmak için mağara turizmi konusunda Bakanlığın bir çalışmasının olup olmadığı sormakta, Antalya'nın Manavgat İlçesi Gebece Köyü'ndeki Simoluğu Mağarası, Ahmetler Köyü Mağarası, Finike İlçesi'ndeki Suluin Mağarası ile Bakanlığın ilgilenip ilgilenmeyeceği hususunun merak edildiğini bildirmektedir.

Mağaranın turizme kazandırılması ve yöre halkına ekonomik katkıları ile ilgili yorumların da bulunduğu soru metninde turizm çalışmaları için Bakanlıkça çevre düzenlemelerinin yapılıp yapılmayacağı ve Bakanlığın sunacağı katkıların olup olmayacağı dile getirilmektedir. Ne var ki TBMM gündemine taşınan ve konumuzla ilgili tek örnek olan soru ile, doğa koruma düşüncesinin dışarıda bırakılarak konunun ekonomik menfaat yönü ile değerlendirilmiş olması dikkat çekicidir.

Kültür ve Turizm Eski Bakanı Erkan MUMCU tarafından verilen Bakanlık resmi görüşünde ise turizmin çeşitlendirilmesi, ülke geneline ve tüm yıla yaygınlaştırılması politikası çerçevesinde Bakanlığın proje çalışmaları devam eden turizm türleri arasında Mağara Turizmi Projesinin önemine dikkat çekilmekte; mağaralar açısından oldukça zengin bir potansiyele sahip olan ülkemizdeki yüzlerce mağaranın büyük bir çoğunluğunun Akdeniz Bölgesi'nde yer aldığı; bakanlığın bu mağaraların turizm amaçlı değerlendirilerek ülke turizmine katkı sağlaması amacıyla çalışmalarını sürdürdüğü belirtilmektedir. Bu amaçla Bakanlıkça daha önce her il için ayrı olarak hazırlanmış olan "İl Turizm Envanteri ve İl Turizm Master Planları" doğrultusunda ya da illerden gelen taleplere göre önceliği tespit edilen turizm yatırımlarının belirlenerek yatırım programına alındığı, turizm yatırımları açısından önceliği belirlenen mağaraların da bazılarının, Bakanlığın teknik ya da maddi desteği ile turizme açıldığı ve bakanlıkça bu konudaki çalışmaların devam ettiği belirtilmektedir. Ancak her mağaranın turizme açılmasının gerek mağaranın aranan

nitelikte olmayışı, gerekse de bütçe imkânlarının yetersizliği nedeniyle mümkün olamadığı da Bakanlık cevabında ayrıca açıklanmaktadır. (TBMM, 2004) Söz konusu ifadelerin bütünü incelendiğinde mağaraların turizm açısından değerlendirilmesi düşüncesinin sadece ekonomik kaygılar gözetilerek değerlendirildiği, bu sürece konu ile ilgili hükümet dışı grupların katılımının olamayacağı görülmektedir.

Yeterli araştırma ve inceleme yapılmadan alınan kararlar ve bu kararlar doğrultusunda yapılan düzenlemelerin; mağara ekosistemlerini ve ekolojik dengeyi olumsuz yönde etkilediği, korunması gereken tabiat varlıkları olan mağaralara zarar verdiği unutulmakta, ekonomik yarar uğruna doğal mirasın kaybedilmesine göz yumulmaktadır.

2. KORUMA

Ülkemizdeki önemli doğal alanlar ve kültür ve tabiat varlıkları 18 farklı koruma statüsüyle, bazen tek bir alana birkaç koruma statüsü verilmek suretiyle korunmaktadır. Bu koruma statülerinin bir kısmı ulusal mevzuatımıza göre ilan edilirken, bir kısmı için de uluslararası sözleşmeler dayanak gösterilmektedir. Ancak tüm bu statüleri uygulayabilmek için kısıtlı olanaklar bulunmakta, bu nedenle alanlar etkili bir şekilde korunamamakta ve koruma alanları, esaslı ve ekolojik bir anlayış temeliyle yönetilememektedir. (Doğa Derneği)

Türkiye'deki önemli doğal alanları uluslararası çapta Dünya Kültürel Ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme, Barcelona Sözleşmesi ve Akdeniz'de Özel Koruma Alanlarına İlişkin Protokol, Özellikle Sukuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkındaki Sözleşme (Ramsar Sözleşmesi), Avrupa'nın Yaban Hayatı Ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi ve uyum sürecinde Avrupa Birliği Kuşları Koruma Yönetmeliği (79/409/EEC) Ve Avrupa Birliği Habitatları Ve Türleri Koruma Yönetmeliği (92/43/EEC), Natura 2000 Alanları'na İlişkin Düzenlemelerin yol göstericiliği ile; ulusal çapta ise temelde Anayasa, Çevre Kanunu, Milli Parklar Kanunu, Kara Avcılığı Kanunu, Orman Kanunu, Su Ürünleri Kanunu, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve ilgili yönetmelik hükümleri, uluslararası sözleşme ve ek metinlere dayanılarak çıkarılan yönetmelikler ile bu düzenlemeler doğrultusunda verilen mahkeme kararları uyarınca korunabilmektedir.

2.1 ULUSLARARASI ÇAPTA KORUMAYA İLİŞKİN YASAL DÜZENLEMELER

Türkiye, uluslararası işbirliği çerçevesinde çevre ile ilgili uluslararası çalışmalarının bir kısmını sözleşmelere taraf olmak, bir kısmını ise üyesi bulunduğu uluslararası kuruluşların çalışmalarına katılmak suretiyle izlemektedir.

T.C. Anayasası'nın uluslararası antlaşmalarla ilgili 90. maddesi "*usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir*" ifadesini taşımaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası antlaşma ve protokollerin iç hukuk düzeninde sahip oldukları hukuki güç, en az Çevre Kanunu değerinde olup, bu sözleşmeler ulusal mevzuatın önemli birer parçasıdır.

Dünya Kültürel ve Doğal Mirası'nın korunması için 16 Kasım 1972 tarihinde UNESCO tarafından kabul edilen *Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme*'ye Türkiye 14 Nisan 1982 tarihinde taraf olmuştur. Bu sözleşme kapsamında tanımlanan anıt, yapı toplulukları ve diğer koruma alanları kültürel miras olarak kabul edilmiştir. Bu sayede sözleşme ile korunan alanlar *Dünya Kültürel ve Doğal Miras Alanı* olarak tanımlanabilmektedir.

Barselona'da 16 Şubat 1976'da kabul edilen *Akdeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunması Sözleşmesi* çerçevesinde, Akdeniz'deki doğal alanların ve bölgedeki kültürel mirasın yok olmaması için deniz alanlarının ve çevrelerinin özel koruma alanları olarak korunması öngörülmektedir. Bu amaçla, 88/13151 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla 7 Ekim 1988 tarihinde Türkiye, *Biyolojik Çeşitlilik ve Akdeniz'de Özel Koruma Alanlarına İlişkin Protokol*"ü onaylayarak sözleşme ile ona ek protokolü iç hukuk metni haline getirmiştir.

Bu protokol ile taraflarının uluslararası örgütlerle işbirliği içinde uyulacak ortak ilkeleri ve ihtiyaç duyulursa koruma alanlarının seçimi, kurulması, yönetimi ve bu alanlara ilişkin bilgilerin belirlenmesi konularına ilişkin standartları veya ölçüleri oluşturacakları ve kabul edecekleri hususları düzenlenmektedir. Böylece Türkiye'de söz konusu protokol çerçevesinde belirlenen alanlar özel çevre koruma bölgesi olarak tanımlanmış, Türkiye'de bu statü Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Kurulmasına Dair 383 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile yasal dayanağa kavuşmuştur. Protokol kapsamında korunan *Özel Çevre Koruma Bölgeleri*, tarihi, doğal, kültürel vb. değerler açısından bütünlük gösteren ve gerek ülke gerekse dünya ölçeğinde ekolojik önemi olan alanlardır.

Türkiye'nin de taraf olduğu Sözleşme ve eki Protokollerinin uygulanması amacıyla 1975 yılından bu yana tüm Akdeniz Ülkeleri ve Avrupa Topluluğu tarafından Akdeniz Eylem Planı (AEP) adı altında ortak çalışmaların sürdürüldüğü de bilinmektedir.

Özellikle Sukuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkındaki Sözleşme (Ramsar Sözleşmesi) 3895 sayılı Kanun'la onaylanarak, 17 Mayıs 1994 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren bir diğer önemli uluslararası sözleşmedir. Bu sözleşmenin hükümlerine dayanılarak 30 Ocak 2002 tarihinde *Ulusal Sulak Alanları Koruma Yönetmeliği (Resmi Gazete Sayı: 24656)* yayımlanmıştır. Sözleşme kapsamında değerlendirilen alanlar derecelendirilerek önemli sulak alanlar olarak adlandırılmakta ve koruma statüleri yasal dayanağa kavuşturulmaktadır.

Söz konusu Sözleşme ile Akit Taraflar; sulak alanların temel ekolojik fonksiyonlarının, su rejimlerini düzenlemek ve karakteristik bitki ve hayvan topluluklarının, özellikle su kuşlarının yaşam ortamlarını desteklemek olduğunu göz önüne alarak; sulak alanların ekonomik, kültürel, bilimsel ve rekreasyonel olarak büyük bir kaynak teşkil ettiğine ve kaybedilmeleri halinde bir daha geri getirilemeyeceğine inanarak; sulak alanların giderek artan şekilde kaybına sebep olacak hareketleri şimdi ve gelecekte durdurmayı isteyerek; su kuşlarının mevsimsel göçleri sırasında sınırlar aşabildiğini ve bu yüzden uluslararası bir kaynak olduğunu tanıyarak; sulak alanların ve onlara bağlı bitki ve hayvan topluluklarının korunmasının, ileri görüşlü ulusal politikalarla, koordineli uluslar arası faaliyetlerin birleştirilmesi yoluyla sağlanacağından emin olarak Sözleşmeye taraf olmuşlardır.

Avrupa Birliği Kuşları Koruma Yönetmeliği (79/409/EEC) ve Avrupa Birliği Habitatları ve Türleri Koruma Yönetmeliği (92/43/EEC) ile *Natura 2000 Alanları, Avrupa Birliği'nin (AB) Kuşları Koruma Yönetmeliği ve AB Habitatları ve Türleri Koruma Yönetmelikleri* uyarınca AB'ye üye olan her ülke toprakları üzerindeki hayvanlar, bitkiler ve habitatlar açısından uluslararası öneme sahip alanları koruma altına almakla yükümlüdür. Türkiye, Avrupa Birliği'ne aday ülke statüsünde olmasına rağmen, bütünleşme sürecinde bu yönetmeliklerin ulusal mevzuatımızla uyumlulaştırılması konusunda Birliğe taahhütte bulunmuş ve konuya Ulusal Programında yer vermiştir.

Avrupa Birliği üyesi devletlerin önderliğinde hazırlanan ve AB'ye üye olmak isteyen ve diğer devletlerin de imzasına açılan kısaca *Bern Sözleşmesi* diye anılan *Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi* ile de akit taraflar, yabancı bitki ve

hayvanların ve bunların yaşama ortamlarının korunmasını amaçlamışlardır. Bu çerçevede sözleşme, kesin olarak korunması gereken bitki ve hayvan türlerini, korunan hayvan türlerini, yasaklanan av yöntemleri ile ilgili listeleri içermektedir. Türkiye bu sözleşmeye 9 Ocak 1984 tarihinde 84/7601 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile taraf olmuştur. Akit taraflar sözleşme kapsamında korunacak alanları *Zümrüt Ağı Alanları (ASCI - Areas for Special Conservation Interest)* ilan ederek koruyabilmektedir. Ülkemizde bu statü için zaman zaman ön çalışmalar yapıldığı bilinmektedir.

2.1.1 AVRUPA'NIN YABAN HAYATI VE YAŞAMA ORTAMLARINI KORUMA SÖZLEŞMESİ (BERN SÖZLEŞMESİ)

Mağaralarda yaşayan canlıların korunmasına yönelik en önemli hukuki metin olan Avrupa'nın Yaban Hayatı Ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi'nin (kısaca Bern Sözleşmesi'nin) giriş bölümünde yabancı flora ve faunanın, korunması ve gelecek nesillere aktarılması gerekli, estetik, bilimsel, kültürel, rekreasyonel, ekonomik ve özgün değerde doğal bir miras oluşturduğuna dikkat çekilerek; yabancı flora ve faunanın bir çok türlerinin ciddi biçimde tükenmekte olduğu, bazılarının yok olma tehlikesine maruz olduğu; yabancı flora ve faunaların doğal yaşama ortamlarının muhafazasının önemli olduğuna temas ederek sözleşmenin amacının yabancı flora ve faunayı ve bunların yaşama ortamlarını muhafaza etmek, özellikle birden fazla devletin işbirliğini gerektirenlerin muhafazasını sağlamak ve bu işbirliğini geliştirmek ve nesli tehlikeye düşmüş ve düşebilecek türlere, özellikle göçmen olanlarına özel önem verilmesi konusunda taraf devletlere yükümlülükler yüklediği görülmektedir.

Sözleşme hükümleri gereği taraf devletlerin, ekonomik ve rekreasyonel gereksinimleri ve yerel olarak risk altında bulunan alt türler, varyeteler veya formların isteklerini dikkate alırken, yabancı flora ve faunanın, özellikle ekolojik, bilimsel ve kültürel gereksinimlerini de karşılayacak düzeyde, popülasyonlarının devamı veya bu düzeye ulaştırılması için gerekli önlemleri alacak; yabancı flora ve fauna ile doğal yaşama ortamlarının, bilhassa nesli tehlikeye düşmüş ve düşebilecek türlerin, özellikle endemik olanlarının ve tehlikeye düşmüş yaşama ortamlarının, bu Sözleşme hükümlerine uygun olarak muhafazası amacıyla ulusal politikalarını geliştireceği hususu düzenlenmektedir.

Sözleşmenin tarafları, yabancı flora ve fauna türlerinin yaşama ortamlarının, özellikle I ve II nolu ek listelerde belirtilenlerin ve yok olma tehlikesi altında bulunan doğal yaşama ortamlarının muhafazasını güvence altına almak üzere, uygun ve gerekli yasal ve idari önlemleri alacağı bildirilmektedir.

Sözleşmenin II no.lu ek listesinde belirtilen yabancı fauna türlerinin korunmasında özellikle her türlü kasıtlı yakalama ve alıkoyma, kasıtlı öldürme şekilleri; üreme ve dinlenme yerlerine kasıtlı olarak zarar vermek veya buraları tahrip etmek; yabancı faunayı, Sözleşmenin amacına ters düşecek şekilde, özellikle üreme, geliştirme ve kış uykusu dönemlerinde kasıtlı olarak rahatsız etmek; yabancı çevreden yumurta toplamak veya kasten tahrip etmek veya boş dahi olsa bu yumurtaları alıkoymak ve bu hükümlerinin etkinliğine katkı sağlayacak hallerde, tahnit edilmiş hayvanlar ve hayvandan elde edilmiş kolayca tanınabilir herhangi bir kısım veya bunun kullanıldığı malzeme dahil, bu hayvanların canlı veya cansız olarak elde bulundurulması ve iç ticareti konusunda yasaklama hükümlerine başvurulacağı belirtilmektedir.

Sözleşmenin amaçları için oluşturulan Daimi Komite'nin ise, aynı zamanda Sözleşme'nin uygulanmasını izlemekle yükümlü organ olup taraf ülkelere yol gösterici tavsiyelerde bulunacağına dikkat çekilmektedir.

Türkiye'nin Bern Sözleşmesi'ne imza koyarken (*Resmi Gazete ile Neşir ve İlânı: 20.2.1994- Sayı: 1831*) aynı zamanda yaban hayatı ve doğal yaşam alanları koruma altına almayı da taahhüt etmiştir.

2.2 ULUSAL ÇAPTA KORUMA'YA İLİŞKİN YASAL DÜZENLEMELER

Uluslar arası Doğa Koruma Birliği (IUCN) tarafından korunan alanlar, yönetim ihtiyaçlarına göre kategorilere ayrılmaktadır. Bu kategoriler, ülkeden ülkeye göre değişebilmekte, farklı isimler ile anılabilmektedir. Türkiye'de kanunlar çerçevesinde bu alanlar milli park, tabiat parkı, özel çevre koruma bölgesi, yaban hayatı koruma sahası, doğal sit alanı olarak anılmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 63. maddesinde devletin; tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlayacağı ve bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alacağı hüküm altına alınmıştır. 65. madde hükmü ile de sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı düzenlenmiştir.

Çevre Kanunu kapsamında Bakanlar Kurulu'nun, ülke ve dünya ölçeğinde ekolojik önemi olan çevre kirlenmeleri ve bozulmalarına duyarlı alanları, tabii güzelliklerin ileriki nesillere ulaşmasını emniyet altına almak üzere gerekli düzenlemelerin yapılabilmesi amacıyla, "Özel Çevre Koruma Bölgesi" olarak tespit ve ilan etmeye, bu alanlarda uygulanacak koruma ve kullanma esasları ile plan ve projelerin hangi Bakanlıkça hazırlanıp yürütüleceğini belirlemeye yetkili olduğu hüküm altına alınmıştır.

Gerçekleştirilmesi planlanan projelerin çevreye olabilecek olumlu ya da olumsuz etkilerinin belirlenmesinde, olumsuz yöndeki etkilerin önlenmesi ya da çevreye zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için alınacak önlemlerin, seçilen yer ile teknoloji alternatiflerinin belirlenerek değerlendirilmesinde ve projelerin uygulanmasının izlenmesi ve kontrolünde sürdürülecek çalışmalar sürecinde uyulacak idari ve teknik usul ve esasları belirleyen Çevre Etkileri Değerlendirme Yönetmeliği'nin (*Resmi Gazete ile Neşir ve İlânı: 16.12.2003- Sayı: 25318*) V nolu ekinde duyarlı yöreler belirtilmiş, burada da belirli özellikteki mağaraları kapsamına altına alan hükümlere ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir.

Milli Parklar Kanunu kapsamındaki koruma statüleri milli parklar, tabiatı koruma alanları, tabiat anıtları, tabiat parkları olarak belirlenmiştir.

Kara Avcılığı Kanunu kapsamında iki alan koruma statüsü, yani Yaban Hayatı Koruma Sahası ve Yaban Hayatı Geliştirme Sahası yer almaktadır.

Orman Kanunu kapsamında doğanın yerinde korunmasına katkıda bulunan dört koruma statüsü vardır. Muhafaza Ormanları, Gen Koruma Ormanları, Tohum Meşcereleri, Orman İç Dinlenme Yerleri.

23 Mart 1971 tarihli 1380 sayılı *Su Ürünleri Kanunu* uyarınca tanımlanan Su Ürünleri İstihsal Sahaları da alan koruma statüleri arasında sayılabilir.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamındaki taşınmaz mallar kapsamına giren mağaralar, 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu'nun 73. maddesi uyarınca çıkarılan Tarihi Ve Bedii Değeri Olan Taşınmaz Malların Kiraya Verilmesi Hakkında Yönetmelik (*Resmi Gazete ile Neşir ve İlânı: 16 Aralık 1984 - Sayı: 18607*) uyarınca Devlet İhale Kanunu usulü dairesinde pazarlık ile ihaleye çıkarılmaktadır. Kiracılar, 2863 sayılı Kanunda öngörülen sorumlulukları, sözleşmedeki şartları yerine getirmek zorundadırlar. Bu zorunluluklara uyulmadığı takdirde 2863 sayılı Kanunun 62. maddesine

göre işlem yapılarak kira sözleşmeleri feshedilebilmektedir. Bu esaslar çerçevesinde mağaraların kira usulü dahilinde değerlendirilerek devlete ekonomik getirisinin yanı sıra korunmasının da kiracılarca sağlanması düşünülmektedir.

Bir diğer dolaylı koruma prosedürü ise Türkiye’de ilmi araştırma, inceleme yapmak ve film çekmek isteyen yabancılar veya yabancılar adına müracaat edenler ile yabancı basın yayın mensuplarının durumu ile ilgilidir. Buna göre anılan şahısların tabi olduğu esaslar, 6 Ekim 2003 tarih ve 2003/6270 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla onaylanmış ve 10 Kasım 2003 tarih ve 25285 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Buna göre Türkiye’de; karada, havada, denizde, akarsu ve göllerde, arkeolojik, tarihi, jeolojik, sosyolojik ve tabiata ait konularda yapılacak tüm araştırma ve incelemeler ile bilimsel amaçlı film ve fotoğraf çekimlerine ilişkin başvurular belirli bir prosedür ile başvurulması şartına bağlanmış ve söz konusu çalışmalardan devletin haberdar olması sağlanmıştır.

Mağaraların korunması ile ilgili en önemli ulusal düzenleme ise *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu*’dur.

2.2.1 KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA KANUNU

Kanun, sit alanları ile ilgili düzenlemeleri içermektedir. Bilindiği üzere sit alanları, tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari vb. özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış doğal özellikleri ile korunması gereken alanlardır. Sit alanları *kentsel sit*, *arkeolojik sit*, *tarihi sit* ve *doğal sit alanları* olarak ayrılmıştır. Doğal güzellik ve bilimsel açıdan sıra dışı, evrensel değeri olan alanlar doğal sit alanı olarak belirtilmiştir. Doğal sit alanları üç ayrı derecede (1., 2., 3. derece doğal sit alanları) sınıflandırılır.

2.3 MAĞARALARIN YASALAR ÇERÇEVESİNDE KORUNMASINDA TÜRKİYE’DEKİ SORUMLU ODAKLAR

2.3.1 KORUMA’DA SİYASAL SORUMLULUK ODAKLARI

Ülkemizde mağaraların ve mağara canlılarının korunmasından temelde iki kurum sorumludur. Bunlardan birincisi özellikle Bern Sözleşmesi, Akdeniz’in Kirlenmeye Karşı Korunması Sözleşmesi çerçevesinde taraf olunan Akdeniz’de Özel Koruma Alanlarına İlişkin Protokol, Ramsar Sözleşmesi ve diğer uluslararası mevzuatı uygulamakla, Sözleşme’nin koruma altına aldığı türlerin sürdürülebilir gelişimini sağlamakla sorumlu olan *Çevre ve Orman Bakanlığı* ile tabiat varlıkları olarak kabul edilen mağaraların korunmasından sorumlu olan *Kültür ve Turizm Bakanlığı*’dır.

2.3.1.1 ÇEVRE VE ORMAN BAKANLIĞI

4856 sayılı Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun metninin 2. maddesinde,

- hayvanların korunmasına yönelik çalışmaları, ilgili bakanlık, kurum ve kuruluşların işbirliği ile yapmak, yaptırmak, bu konuda yürütülen faaliyetleri desteklemek, denetlemek ve denetlenmesini sağlamak, (m. 2/ı)

- j çevreye olumsuz etkileri olan her türlü faaliyeti ülke bütününde izlemek ve denetlemek, (m. 2/j)

- *milli parklar, tabiat parkları, tabiat anıtları, tabiatı koruma alanları ve orman içi mesire yerleri ile biyolojik çeşitliliğin, av ve yaban hayatı alanlarının tespiti, yönetimi, korunması, geliştirilmesi, işletilmesi ve işlettirilmesini sağlamak (m. 2/v) Bakanlığın görevleri arasında sayılmaktadır.*

Aynı Kanununun 13. maddesinde Doğa Koruma ve Millî Parklar Genel Müdürlüğü'nün görevleri tanımlanmaktadır. Buna göre Doğa Koruma ve Millî Parklar Genel Müdürlüğü,

- *uluslararası sözleşme ile koruma altına alınan, canlı türleri (flora, fauna) ile alanların korunması konusunda tedbirler almak, ilgili kuruluşlarla işbirliği yapmak, (m. 13/f)*

- *hayvanların korunmasına yönelik çalışmaları, ilgili bakanlık, kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum örgütleriyle işbirliği içinde yapmak, yaptırmak, bu konuda yürütülen faaliyetleri desteklemek, denetlemek ve denetlenmesini sağlamakla görevlidir. (m. 13/g)*

4856 sayılı Kanununun 36. maddesinde çevre ve orman ile ilgili özel ihtisas gerektiren alanlarda yerli ve yabancı bilim, meslek ve mühendislik kuruluşlarıyla uzmanların iştirakini de sağlayacak şekilde araştırma, inceleme, geliştirme, bilimsel ve teknik koordinasyonu sağlama faaliyetlerinde bulunmak üzere Bakan onayı ile geçici özel ihtisas komisyonları, özel bilim ve mühendislik komisyonlarının kurulabileceği de belirtilmektedir.

Akdeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunması Sözleşmesi çerçevesinde taraf olunan Akdeniz'de Özel Koruma Alanlarına İlişkin Protokol hükümlerini uygulamakla yükümlü siyasal erk Çevre ve Orman Bakanlığı'dır. Bu protokol çerçevesinde belirlenen alanlar özel çevre koruma bölgesi/alanı olarak tanımlanmaktadır. Bu güne kadar hiçbir mağaranın kendi koşulları dolayısıyla Özel Çevre Koruma Alanı olarak ilan edilmediği ancak pek çok mağaranın ilan edilen Özel Çevre Koruma Alanı, Milli Park, Tabiatı Koruma Alanı gibi alanlar içerisinde kaldığından hareketle (Beydağları, Aladağlar, Küre Dağlar vb) etkin şekilde korunabildiği savunulmaktadır. Çevre ve Orman Bakanlığı yetkililerince önümüzdeki dönemlerde mağara ekosistemi olarak başlı başına koruma altına alınacak olan mağaraların da bulunduğu iddiası her platformda dile getirilmektedir.

Ramsar Sözleşmesi kapsamında özellik arz eden bazı karstik yapıların sulak alan olarak değerlendirildiği ve Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği çerçevesinde ele alındığı görülmektedir. Bu sayede sözleşmenin uygulanmasından sorumlu idare olan Çevre ve Orman Bakanlığı'nın uygun görüşü olmaksızın mağaraların ekolojik işleyişine, peyzaj bütünlüğüne zarar verecek herhangi bir faaliyette bulunulması diğer sözleşme hükümlerinin ihlali yanında karstik özellikleri dolayısıyla Ramsar Sözleşmesi'ne de aykırılık teşkil edebilmektedir.

Mağaraların korunması konusunda AB uyum sürecinde hazırlandığı belirtilen Doğa Koruma Yasası Tasarı Taslağı ile mağaraların karstik özellikleri nedeni ile özel olarak korunması yönünde hükümler getirilmesinin gündemde olduğu bilinmektedir. Ne var ki Doğa Koruma Yasa Tasarısı henüz taslak halinde olup konu ile ilgili kesimlerin tartışma ve katkılarına uzak, kapalı kapılar arkasında hazırlanmaktadır. Bugün için taslak ile ilgili olarak meclis ihtisas komisyonları dahil kimsenin açık bir bilgisinin olmadığı bilinmektedir. Ancak Doğa Koruma Yasası Tasarı Taslağı hazırlanırken AB direktiflerinden (Habitat Direktifi, Kuş Direktifi, Su Çerçeve Direktifi) yoğun bir şekilde yararlanılacağı muhakkaktır. Özellikle AB Su Çerçeve Direktifi ile Yeraltı Su Çerçeve Direktifi kapsamında yeraltı su kütlelerinin korunması, iyileştirilmesi, restorasyonu, yeraltı suyu çekimi ve beslenmesi dengesi, kirliliğini azaltılması, karakterizasyonu ve özellikle izlenmesi gibi konularda mağaralar için özel tedbirlerin alınmasının gerekliliği kaçınılmazdır.

2.3.1.2 KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

4848 sayılı Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'un amaç maddesi ile Bakanlık *kültürel değerleri yaşatmak, geliştirmek, yaymak, tanıtmak, değerlendirmek ve benimsetmek, tarihi ve kültürel varlıkların tahribini ve yok edilmesini önlemek* görevi ile donatılmıştır.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu metnine göre *tabiat varlıkları, jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli, yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan değerlerdir*. Yasanın tanımı doğrultusunda *mağaralar kültür ve tabiat varlıkları olarak kabul edildiklerinden*, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın da korunması altına girerler. Nitekim bu *durum* Kanunun 6. maddesinin 4. fıkrasında yer alan "*Tarihi mağaralar, kaya sığınakları*" ve 3. fıkrasında ve benzeri taşınmazlar; *taşınmaz kültür varlığı örneklerindedir ifadeleri ile açıkça belirtilmektedir*.

2863 sayılı Kanun'un yedinci maddesinin ilk fıkrasına göre korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının ve doğal sit alanlarının tespiti, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın koordinatörlüğünde ilgili ve faaliyetleri etkilenen kurum ve kuruluşların görüşü alınarak yapılır. 3. fıkra metnine göre ise korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili yapılan tespitler koruma bölge kurulu kararı ile tescil olunur.

Kanunun 61. maddesi uyarınca Kamu kurum ve kuruluşları ve belediyeler ile gerçek ve tüzel kişiler, Koruma Yüksek Kurulu ve Koruma Bölge Kurulları'nın kararlarına uymak zorundadır. Koruma Yüksek Kurulu'nun ilke kararları Resmi Gazete'de yayımlanır.

8. madde 1. fıkra hükmüne göre *tescil edilen korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının korunma alanlarının tespiti ve bu alanlar içinde inşaat ve tesisat yapılıp yapılamayacağı konusunda karar alma yetkisi Koruma Kurulları'na ait olduğunu* belirtmekte ve bu kararlara karşı itiraz usulü 8. maddenin atısıyla 61. maddede açıklığa kavuşturulmaktadır. Buna göre kurullarca alınmış ve alınacak sit alanı, derecelendirilmesi, sit geçiş dönemi, koruma esasları ve kullanma şartları, koruma amaçlı imar planları ve revizyonlarına ilişkin alınan/alınacak kararlarına karşı, planlama yetkisi bulunan kamu kurum ve kuruluşları ile valilik ve belediyeler altmış gün içerisinde Koruma Yüksek Kuruluna itiraz edebilirler. Bu itirazlar, Koruma Yüksek Kurulunca incelenir ve en geç altı ay içinde karara bağlanır.

Yasanın 9. madde hükmüne göre *Koruma Yüksek Kurulunun ilke kararları çerçevesinde koruma bölge kurullarınca alınan kararlara aykırı olarak, korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ve koruma alanları ile sit alanlarında inşai ve fiziki müdahalede bulunulamaz, bunlar yeniden kullanıma açılmaz veya kullanımları değiştirilemez*. Esaslı onarım, inşaat, tesisat, sondaj, kısmen veya tamamen yıkma, yakma, kazı veya benzeri işler inşai ve fiziki müdahale sayılır.

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 10. maddesi ile *her kimin mülkiyetinde veya idaresinde olursa olsun, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunmasını sağlamak için gerekli tedbirleri almak, aldırarak ve bunların her türlü denetimini yapmak veya kamu kurum ve kuruluşları ile belediyeler ve valiliklere yaptırmak, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na ait olduğunu* belirtilmektedir.

Kanuna bağlı yönetmeliklerden *Kültür ve Tabiat Varlıklarıyla İlgili Olarak Yapılacak Araştırma, Sondaj ve Kazılar Hakkında Yönetmelik* ile 35 ve 49. maddelerin amir hükümlerine dayanarak (*Resmi Gazete ile Neşir ve İlânı: 10.08.1984- Sayı: 18485*) 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na tabi taşınır ve taşınmaz kültür ve

tabiat varlıklarını meydana çıkarmak üzere araştırma, sondaj ve kazı yapılması için izin verilmesine, elde edilecek varlıkların muhafaza şartlarına, eserler üzerinde araştırma yapılmasına, ilgililerin görev, yetki, sorumluluk ve hakları ile giderlerine ait esasları düzenlenmektedir.

Yine Kanun'un 12. maddesine dayanan Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Ait Katkı Payına Dair Yönetmelik (*Resmî Gazete ile Neşir ve İlânı*: 13.04.2005- Sayı: 25785) ile de belediyelerin görev alanlarında kalan taşınmaz kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi amacıyla emlak vergisinin yüzde on (%10) u oranında tarh, tahakkuk ve tahsil edilerek Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Katkı Payının uygulama esaslarını belirlemektedir.

Kültür ve tabiat varlıkları mağaraların korunması ile ilgili en önemli Bakanlık ana hizmet birimi *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü*, 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nu kapsamında da en etkili kurullar ise *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu* ile *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları*'dır.

2863 sayılı Kanun'un 51. ve 52. maddelerine göre yurtiçinde bulunan ve bu Kanun kapsamına giren korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili hizmetlerin bilimsel esaslara göre yürütülmesini sağlamak üzere, korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve restorasyonu ile ilgili işlerde uygulanacak ilkeleri belirlemek, Koruma kurulları arasında gerekli koordinasyonu sağlamak, uygulamada doğan genel sorunları değerlendirerek görüş vermek suretiyle, Bakanlığa yardımcı olmakla görevli, Bakanlığa bağlı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu" ile Bakanlıkça belirlenecek bölgelerde "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları" kurulacağı hususu düzenlenmektedir.

Kanunu'nun 57. maddesine göre koruma kurulları, Koruma Yüksek Kurulunun ilke kararları çerçevesinde olmak kaydıyla,

- *bakanlıkça tespit edilen veya ettirilen korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının tescilini yapmak.* (m. 57/a)

- *koruma amaçlı imar planları ile bunların her türlü değişikliklerini inceleyip karar almak,* (m. 57/d)

- *korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ve koruma alanları ile ilgili uygulamaya yönelik kararlar almakla görevli ve yetkilidir.* (m. 57/g)

2.3.2 KORUMA'DA SOSYAL SORUMLULUK ODAKLARI VE YABANCI ÜLKELERDEKİ DURUM

Ülkemizde mağaraların ve mağara canlılarının korunmasında mağara araştırma grupları ve bu gruplarda yer alan/almayan mağarabilimcileri, sosyal odaklar olarak dikkat çekmektedir.

Ülkemiz mağaracılığının alanında en eski özel hukuk tüzel kişisi olan Mağara Araştırma Derneği (1964) yaptığı çalışmalar ve eğitim faaliyetleri ile odak olma yönündeki en etkin çekim merkezi olarak görülmektedir.

Tüzel kişiliği haiz Mağara Araştırma Derneği, Küçük Asya Mağara Araştırma Derneği ve Todosk (Temuçin Aygen Mağara Araştırma Grubu)'nun yanı sıra, Boğaziçi Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Ankara Üniversitesi mağara araştırma kulüpleri/birimleri ile Eskişehir Mağara Araştırma Grubu gibi bağımsız

grupların oluşturduğu Türkiye Mağaracılar Birliği'nin de sosyal odak olmak konusundaki iddiasını her geçen gün arttırdığı gözlemlenmektedir.

1994 yılında Türkiye Mağaracılar Birliği'nin kurulmasına yönelik önerilerin ilk kez dile getirilmesi ve bu süre içerisinde değişik illerde yapılan toplantılar sonucunda, özellikle mağaracılık ve mağara koruma ile ilgili kesimlerin örgütlenmeye ve tüzel kişilik kazanmaya yönelik çalışmaları, sosyal sorumluluk alanında önemli bir boşluğu dolduracak bir gelişme olmasının yanı sıra ilerisi için umut verici bir gelişme olarak da değerlendirilmektedir.

Doğa koruma ile ilgili yapılan çalışmalarda Türkiye Mağaracılar Birliği ve bileşenlerine mensup kişilerin fikirlerine başvurulmamaktadır. Mağara araştırma gruplarına mensup olan/olmayan mağara bilimciler ile sportif mağaracılık ile ilgilenen grupların fikirlerine başvurulmaması ise konu ile ilgili yapılan çalışmalarda ciddi bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır.

Diğer ülkelerde ise mağaraların korunmasına yönelik olarak yasal düzenlemelerin yanı sıra örgütlü amatör ve profesyonel mağaracı/mağarabilimcilerin görüşleri son derece ciddiye alınmaktadır. *Çoğu zaman mağara korumaya ilişkin çalışmalar amatör ya da profesyonel mağara araştırma gruplarınınca başlatılabilmekte ve bu grupların önerileri doğrultusunda gerekli düzenlemeler üzerinde yeniden değerlendirilmeler yapılabilmektedir.* (Bayarı, 1994)

Nitekim "ABD'nde Ulusal Mağarabilim Topluluğu (National Speleological Society), İngiltere'de İngiliz Doğası (English Nature) gibi kuruluşlar bu ülkelerdeki Mağaraların korunmasına yönelik hareketleri başlatmışlar, gerekli yasal ve idari düzenlemelerin yapılmasında yönetimi yönlendirmiş ve yardımcı olmuşlardır. Mağaraların korunması yasal ve idari düzenlemelerin yapılması ile tamamlanan bir süreç olmayıp; aynı zamanda, sürekli izleme ve denetleme faaliyetlerini de içeren dinamik bir yapıya sahiptir. Çoğunlukla belirli bir mağaranın korunması, korunmanın gerekliliği konusunda her hangi bir kaynaktan gelen taleple başlamakta; söz konusu talep, Üst Kurum tarafından (örneğin İngiltere'de English Nature) değerlendirilmektedir. Yapılan değerlendirmelerde, ilgili mağaranın ne oranda ve nasıl bir koruma altına alınması gerektiğine karar verilmekte ve bir uygulama planı hazırlanmaktadır. Korumaya alınan mağarayı ziyaret etmek isteyenler (mağaracılar ya da turistler) hazırlanan uygulama planında belirtilen kuralları izlemekle yükümlü olmaktadırlar. Öte yandan, aynı zamanda korunmaya alınan mağara, Üst Kurum (ya da görevlendireceği bir mağara araştırma grubunca) belirli aralıklarla yeniden incelenmekte, ilksel olarak belirlenenin ötesinde yeni hasarların oluşup oluşmadığı araştırılmakta, yapılan değerlendirmelerin sonuçlarına göre yeni önlemler uygulamaya konulmaktadır." (Bayarı, 1994)

3. TARTIŞMA VE SONUÇ

Yasal düzenlemelerin tek başına soruna çözüm olabilme kabiliyeti yoktur. Önemli olan bu düzenlemelerin geliştirilmesi ve etkin bir biçimde uygulanabilirliğin sağlanması olduğu açıktır. Bu nedenle Türkiye'de mağaraların korunması ile ilgili kesimler yasal mücadele alanında işbirliği ve örgütlülüğünün geliştirilmesi gereklidir.

3.1 YASAL DÜZENLEMELERİN GELİŞTİRİLMESİ

Anayasa'nın 90. maddesine göre usulüne uygun olarak yürürlüğe konulmuş uluslararası anlaşmalar kanun hükmündedir ve iç hukukta uygulanması açısından diğer kanunlar ile herhangi bir farklılık arz etmez. Çoğu zaman 3. kuşak insan hakları kapsamında değerlendirilen çevre hakkının, temel hak ve özgürlüklere ilişkin olduğu iddiaları dikkate

alınacak olursa 7.5.2004 tarih ve 5170 sayılı Yasanın 7. md ile getirilen değişiklik uyarınca konu ile ilgili uluslararası sözleşmelerin, anayasa hükmü gereği kanunların üzerinde olduğu söylenebilecektir. Bu sebeple *Bakanlar Kurulu'nca onaylanarak 20.2.1994 tarih ve 18318 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Bern Sözleşmesi* sorumlu idare tarafından bir yasa gibi uygulanmak, hatta düzenlemeleri yapan birimlerce kendiliğinden dikkate alınmak zorundadır.

Dünya Koruma Örgütü (IUCN) tarafından yönetim ihtiyaçlarına göre kategorilere ayrılan alan sayısı, özellik arz eden alanlar dikkate alınarak geliştirilmeli ve iç hukukta karşılığı yaratılarak uygulama esasları ile ilgili çalışmalar yapılmalıdır.

Başta Anayasa olmak üzere, çevre kanunu ve ilgili sair mevzuatta doğa koruma ve mağaraların korunmasına ilişkin hükümlere yer verilmelidir.

Doğa Koruma Yasası bir an önce çıkarılmalı, mağaralara ilişkin düzenlemelerin önleyici ve tazmin edici hükümlerine ilişkin çalışmalarda konu ile ilgili kesimlerle işbirliği yapılmalıdır.

Mağaralar, Tarihi Ve Bedii Değeri Olan Taşınmaz Malların Kiraya Verilmesi Hakkında Yönetmelik kapsamından çıkarılmalı, mağaraların kullanılma esasları doğa koruma merkezli düşünce ile ayrı bir yasal düzenlemeye konu edilmelidir.

4856 sayılı Kanununun 36. maddesinde belirtildiği üzere çevre ve orman ile ilgili özel ihtisas gerektiren alanlarda yerli ve yabancı bilim, meslek ve mühendislik kuruluşlarıyla uzmanların iştirakini de sağlayacak şekilde araştırma, inceleme, geliştirme, bilimsel ve teknik koordinasyonu sağlama faaliyetlerinde bulunmak üzere Bakan onayı ile geçici özel ihtisas komisyonları, özel bilim ve mühendislik komisyonların kurulması için siyasal odaklar üzerinde baskı kurulmalı, çalışmalar sosyal odaklarca sürekli denetime altında tutulmalıdır.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlükleri bir yerin korunmasını planlarken, gerekli durumlarda ilgili konudaki uzman kurum ve enstitülerle de işbirliği içinde bulunmalıdır. Mağaraların yeraltında bulunmaları ve bu alanda yapılan çalışmaların sınırlı olmasından dolayı, mağaraların koruma statüleri belirlenmesinde; bilimsel araştırmalar yapılması, mağaralar ve mağaralarda yaşayan canlıların araştırılması çalışmaları kapsamında ilgili kesimlerle işbirliği yapılması bir külfet değil zorunluluk olmalıdır.

Türkiye, uluslararası işbirliği çerçevesinde çevre ile ilgili uluslararası çalışmalara çekince koymadan taraf olmalı ve üye bulunduğu uluslararası kuruluşların çalışmalarına katılma şartlarını ve işbirliğini geliştirmelidir.

3.2 SORUMLULUK ANLAYIŞININ İÇSELLEŞTİRİLMESİ

Siyasal sorumluluk odaklarının görevleri her durumda hatırlatılmalı ve yetkilerini kullanmaları yönünde üzerlerindeki baskı canlı tutulmalıdır.

Anılan sebepler ile ilgili tüm kesimler arasında öncelikli olarak,

- *Bilgi akışının sağlıklı ve sürekli kılınması yönündeki araçlar etkin bir biçimde kullanılmalıdır.*

Bunun için ilgili kesimlerce bilgilendirme hakkının ve bilginin toplumsallaşması için kanuni ve anayasal haklar sonuna kadar kullanılmalıdır. (dilekçe hakkı, bilgi edinme hakkı...)

- *Sosyal sorumluluğun gerektirdiği siyasal tavır gösterilmelidir.*

Tüzel kişilik sahibi olsun olmasın mağaralarla ilgili tüm kesimler örgütlü gücünü daha da yükseltmeli, somut taleplerinin arkasında somut gerekçelerle durmalı, siyasal iradesini yerel, ulusal, uluslararası tüm platformlarda dile getirmelidir.

- *Teori ve eylemsel pratikte birlik sağlanmalıdır.*

Ülke topraklarında yaşayan ve konu ile ilgili duyarlı her kesim koruma bilinci ile teorik düzeyini yükseltmeli, eylemsel pratik noktaları yaratmada yaratıcı olmalı, ses getirici projeler ve eylemliliklerin örgütleyicisi olarak tüm kesimleri etkilemeli ve çalışmalarını ile peşinden sürüklenme yönünde çaba sarfetmelidir.

- *Koruma öncelikli düşünce çerçevesinde eksik ve hukuka aykırı turizm projelerinin iptali için tüm yasal yollar değerlendirilmelidir.*

Her birey, menfaat ihlali iddiasıyla eksik ve hukuka aykırı turizm projelerine ilişkin alınmış olan kararların geri alınması/iptali için idari başvurularda bulunmalı, başvuruların sonucuna göre açılacak idari davalarda menfaat ihlali kriterinin geniş yorumlanması, doğa koruma davalarının birer idari dava formatından çıkarak gerçek anlamda doğa koruma/çevre davası kimliğini kazanması, ayrı bir usul yargılamasının oluşturulması için tüm olanaklar zorlanmalıdır.

- *Tüm kesimlerce tam anlamıyla koruma sağlayacak düzenlemeler tavsiye edilmeli, mağara bilimciler/ sportif mağaracılıkla ilgilenenlerce mağaralarda sürekli denetim ve kamunun bilgilendirilmesine çalışılmalıdır.*

- *Ulusal/ uluslararası medya etkili bir araç olarak kullanılmalıdır.*

Bu amaçla medyanın baskı unsuru olarak sistematik bir biçimde kullanılması “koruma” amacının önemli bir parçası olarak benimsenmelidir.

- *Uluslararası işbirliği için çağrı yapılmalı, şikâyet yollarına başvurulmalıdır.*

Mücadele olanakları ve yasal yolların yanı sıra dünyadaki mağarabilimcileri, sportif mağaracılıkla ilgilenen kesimleri, doğa koruma gönüllülerini, ekolojistleri, çevrecileri ve muhalif tabanı harekete geçirmek için ulusal ve uluslararası çağrı yapılması, tüm siyasal ve hukuksal şikâyet mekanizmalarının harekete geçirilmesi için tereddüt edilmemelidir.

- *Mağaraları doğrudan veya dolaylı olarak ilgilendiren yasal düzenlemelerin hazırlıkları sırasında mağara bilimciler/ sportif mağaracılıkla ilgilenen kesimlerin görüşlerine başvurulmalıdır. Mağara bilimciler/ sportif mağaracılıkla ilgilenen kesimler bu olanakları kendi çalışmalarını ile yaratmalıdır.*

Sonuç olarak söz konusu anlayış çerçevesinde özellikle Türkiye Mağaracılar Birliği’ni oluşturan her birim ve yurttaşça, müdahale olanaklarını geliştirilmek için çalışılmalı, genelde evrensel doğa haklarını, sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı, sağlık hakkını, özelde ilgi alanı olan mağaraları, mağara ekosistemlerini ve mağaracılığı korumak için tüm mücadele olanakları değerlendirilmeli, yasama süreçlerine ve idari kararlara müdahil olma, her ne saikle olursa olsun doğal denge ve ekosistem aleyhine gelişmeleri engelleme hakkını kendinde görülmeli; taraf olma bilinci ile insanlık onuru ile bütünleşik ekolojik haklar savunması benliklerde hissedilmeli, bunu toplumsal bir görev anlayışı ile yaşamının her alanında ve her platformunda dile getirmek görev haline getirilmelidir.

KAYNAKLAR

Aktar, M.; Kara, B., 1990, Türkiye Speleoloji Bibliyografyası: 1nci Speleoloji Sempozyumu Tebliğleri, 11-13 Mayıs 1990, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul

Avrupa Birliği Hukuku - <http://europa.eu.int/eur-lex/en/index.html> - (20.5.2005)

Bayarı S., 1994, Türkiye’de Mağara Korumacılığı: Mevcut Durum Ve Yapılması Gerekenler, 2. Ulusal Speleoloji Sempozyumu, 5-6 Kasım 1994, Hacettepe Üniversitesi, Ankara

Bayarı S., 2004, Türkiye’deki Mağaralara Yönelik Tehditler ve Koruma Yöntemleri, Mağara Ekosisteminin Türkiye’de Korunması Ve Değerlendirilmesi Sempozyumu Antalya, 6- 7 Aralık 2004, Ankara, 67-73

Bölgesel Çevre Merkezi (REC) - <http://www.rec.org.tr> - (26.5.2005)

Çevre Ve Orman Bakanlığı - <http://www.cevreorman.gov.tr> (20.5.2005)

Çevre Ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma Ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü - <http://www.milliparklar.gov.tr> - (21.5.2005)

Çevre Ve Orman Bakanlığı Özel Çevre Koruma Kurulu Başkanlığı - <http://www.ockkb.gov.tr> - (21.5.2005)

Doğa Derneği, Sıfır Yok Oluş Kampanyası, <http://www.sifiryokolus.org/?sayfa=6> (21.5.2005)

Genç, B., 1994, Ülkemizde Mağara Araştırması Hakkında Kanun ve Mevzuat: 2nci Speleoloji Sempozyumu, 5-6 Kasım 1994, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Resmi Gazete - <http://rega.basbakanlik.gov.tr> - (20.5.2005)

Kaya S., 2004, Yasal Açıdan Mağaraların Korunması, Mağara Ekosisteminin Türkiye’de Korunması Ve Değerlendirilmesi Sempozyumu, Antalya, 6- 7 Aralık 2004, 115- 120

Kırsal Çevre Ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği, 2002, Türkiye’nin Tabiatı Koruma Alanları, 2002, Ankara

Kanadoğlu S., 2003, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Hukuku, 2003, Ankara

Kültür Ve Turizm Bakanlığı - <http://www.kulturturizm.gov.tr> (20.5.2005)

Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1993, Ülkemiz Mağaraları Hakkında Mevzuat, Uygulamalar ve Öneriler, Yayın No: 1993/7, Ankara

Türkiye Büyük Millet Meclisi Yazılı ve Sözlü Soru Önergeleri- http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=28506 - (20.5.2005)

Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN)- <http://www.iucn.org> - (26.5.2005)

---

* Mağara Araştırma Derneği GENEL MERKEZİ- 1964
Dernek Evi: GMK Bulvarı Kubilay Sok. Kubilay Apt. No: 17/1 Anıttepe/ANKARA
Yazışma Adresi: P.K. 670 Yenışehir 06445 ANKARA

Tel/Faks: +90(312) 312 229 64 09
<http://www.mad.org.tr> - magaracilar@gmail.com , mad@mad.org.tr

Mağara Araştırma Derneği BURSA ŞUBESİ- 2006
Atatürk Caddesi Agah Han Apt. No: 61/36 Nalbantođlu Osmangazi/BURSA

Tel: +90(224) 2220065 (Cem ERSOY)
<http://www.madbursa.org/> - info@madbursa.org

MAD, Türkiye Mağaracılar Birliği (<http://www.tumab.org>) ve
Uluslararası Speleoloji Birliği (<http://www.uis-speleo.org>) üyesidir.